

Hrafn Andrés HARDARSON

MUZIKA ISLANDIJOJE

Hrafnas Andrés HARDARSONAS – Kópavoguro viešosios bibliotekos direktorius, publicistas, vertėjas, septynių poezijos knygų autorius. Jo straipsnyje glaustai pristatoma Islandijos muzikos istorija, senoji liaudies muzika, taip pat XX amžiaus ir šiuolaikinė muzikos kultūra: pagrindinės įstaigos, žymiausi muzikai ir kolektyvai, svarbiausios koncertų salės.

MUSIC IN ICELAND

Hrafn Andrés HARDARSON is the director of Kópavogur Public Library, a publicist, translator and author of seven poetry books. His article, in a concise version, presents the history of Icelandic music, ancient folk music and the musical culture of the 20th century: the main establishments, most celebrated musicians and bands, most important concert halls.

PRADŽIA

„Laiškuose iš Islandijos“ Wystanas Hugh Audenas cituoja Pfeifferį, kuris islandišką dainą prilygino „bičių dūzgimui“. Veikiausiai jis kalba apie labai būdingas dainas *rímurus* – savotiškus epinius pasakojimus, dainuojamus dažniausiai *a capella*, išlikusius iš vikingų laikų ir pasakojančius apie Snorri „Eddą“ ir Sæmundurą. *Rímur*ai pagražinti sudėtingomis metaforomis ir kriptiškais rimais bei formomis. Plačiausiai žinomi *rímur*ai buvo parašyti XVIII–XX amžiais tokių poetų kaip Hannesas Bjarnasonas (1776–1838), Jónas Sigurðssonas (1853–1922) ir Sigurðuras Breiðfjörðas (1798–1846). Islandijos krikščioniškoji bažnyčia oficialiai draudė *rímurus*, tačiau jie liko populiarūs, o XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje išgyveno tam tikrą atgimimą. Šiuolaikiniai popmu-

zikantai, tokie kaip Siguras Rósas, irgi naudoja *rímur*ų stiliistiką. 1929 metais įkurtos Poezijos gerbėjų draugijos (*Kvæðamannafélag Iðunn*) nuopelnas tas, kad *rímur*ų tradicija atgimė ir gyvuoja iki šiol.

Psalmė „Išklausyk, Dangaus sutvėrėjau“ („Heyr himna smiður“) yra veikiausiai seniausia, giedama iki šiol. Ją 1208 metais parašė Kolbeinnas Tumasonas.

Tautinį Islandijos himną (*Lofsöngur*) sukūrė Matthías Jochumssonas pagal Sveinbjörno Sveinbjörnssonso muziką. Daina buvo parašyta 1874-aisiais, kai islandai šventė įsikūrimo saloje tūkstantmetį. Ji buvo himno formos, todėl pavadinta Himnu Islandijos tūkstantmečiui atminti.

TRADICINĖ IR LIAUDIES MUZIKA

Tradicinė Islandijos muzika yra gana religinė. XVII amžiuje Hallgrímuras Péturssonas parašė nemaža protestantiškų giesmių. Ši muzika XIX amžiuje buvo sumoderinta, kai Magnúsas Stephensenas atvežė į Islandiją vamzdinius vargonus, o vėliau – fisharmoniją. Islandų liaudies muziką pradėjo rinkti kompozitorius Bjarni Thorsteinssonas nuo 1906 iki 1909-ųjų. Daugelį šių dainų lydėjo tradiciniai instrumentai – *langspilis* ir *fidla*. Epinės aliteracinės ir rimuotos baladės, vadinamos *rímur* – kita reikšminga Islandijos muzikos tradicija. Taip pat yra daug liaudies dainų, kurios nėra religinės – jose veikia elfai ir kiti fantastiniai sutvėrimai. „Ólafur Liljurós“ – sena islandų liaudies daina apie vyrą, kuris keliauja susitikti su motina, tačiau jam jojant žirgu jį suvilioja elfė; pabučiuotas jos, vyras miršta. Senos liaudies dainos dažnai pasakoja apie trolius, elfus, paslaptinius sutvėrimus ir sunkias žiemas.

POPULIARIOJI IR POPMUZIKA

Modernioji Islandijos popmuzika susiformavo Šiaurės Amerikos pop ir džiazo muzikos veikiama: visų pirma per JAV jūrų laivyno bazę Keflavike „Beatles“ laikotarpiu, vėliau per modernias žiniasklaidos priemones, o šiandien – per internetiniais kanalais jaunimo atsisiumamą muziką iš viso pasaulio.

Islandijos muzika turi šiaurietišku broožų – tai liaudies ir popmuzikos gyvybingos tradicijos. Čia galima paminėti viduramžių muzikos ansamblį „Voces Thules“, alternatyviojo roko grupę „Sykurmolarnir“ („Cukraus kubeliai“), dainininkus Björk, Emilianą Torrini ir grupę „Sigurrós“. Vienintelis liaudies ansamblis, kurio įrašų galima įsigyti užsienyje, yra „Ísland“.

Thorhalluras Árnasonas, vienas iš Islandijos simfoninio orkestro ir Islandijos muzikų draugijos įkūrėjų

NAUJIEJI LAIKAI

Per pastaruosius 20–30 metų muzika Islandijoje išgyvena ypatingą pakilimą, kuris iš dalies susijęs su keleto labai talentingų ir išsimokslinusių muzikų iš Rytų Europos atvykimu. Tai galima sieti ir su gerų Islandijos muzikų, igijusių patirties iš skirtingų kultūrų, sėkme Europoje ir JAV. Tarp pirmųjų galima paminėti instrumentalistus Stefaną Edelsteina, Fritzą Weisshappelą, Viktorą Urbancicą, Martiną Hungerį, tarp antrųjų – dainininkus Stefáną Islanđi, Eggertą Stefánssoną, María Markan, Guðrún Á. Símonar, Einarą Sturlussoną, tenorą Kristjáną Jóhannssoną ir Kristinną Sigmundssoną, violončelininką Þórhallurą Árnasoną, pianistą Rögnvaldurą Sigurjónssoną ir daugelį kitų.

Galiosiausiai reikia paminėti ne mažiau reikšmingą muzikos mokyklų steigimą ir pedagoginę muzikų veiklą daugelyje savivaldybių vykdamą švietimo sistemos reformą. Kiekviename šalies kampelyje galima išgirsti įvairiausių chorų. Tarp jų – bažnytiniai chorai (Islandijoje vyrauja evangelikų liuteronų tikėjimas – jam priklauso 90 procentų bažnyčių), bet taip pat yra mišrūs, moterų, vyrų chorai, kurie rengia koncertus per visus metus. Chordinės veiklos derlius, jei galima taip sakyti – pavasarį vykstantys šimtai koncertų bažnyčiose, koncertų ir sporto salėse. O gruodį visur rengiamos Kalėdų programos.

OPERA ISLANDIJOJE

Islandų opera Reikjavike įkurta 1970 metais ir veikia buvusiam kino teatre (*Gamla Bío*). Hafnarfjörduro mieste, į pietus nuo Reikjaviko, veikia šio miesto Operos choras, kurį įsteigė sopranas Elín Ósk Oskarsdóttir. Šis choras yra parengęs operą „Cavalleria Rusticana“ Islandų operoje Reikjavike ir gastroliaavęs Bulgarijoje, kur pasirodė kartu su Sofijos filharmonijos orkestru, diriguojamu Bernardo Wilkinsono, taip pat Plovdive, o visai neseniai lankėsi Kanadoje – Toronte ir Quebece. Kai kurie kritikai apie spektaklį Sofijoje rašė, jog Hafnarfjörduro operos choras buvo geriausiai saugoma Europos paslaptis.

Šiaurės Islandijoje veikia kita operos trupė, 2007 metais įkurta ir vadovaujama soprano Alexandros Černyšovo, kartu su Šiaurės simfoniniu orkestru. Su didžiuliu entuziazmu ir atkaklumu jie pastatė „Traviatą“, ir šis pastatymas sulaukė nepaprastos sėkmės.

Hafnarfjörduro Operos choras

Elín Ósk Oskarsdóttir dainuoja Ledi Makbet Giuseppe's Verdi operoje „Makbetas“. Islandijos nacionalinė opera

SIMFONINIS ORKESTRAS

Per amžius svarbiausias Islandijos kultūros paveldas buvo literatūra, o labiausiai žinomos buvo islandiškosios eddos ir sagos. Muzika šalies kultūrinio gyvenimo dalimi tapo tik XIX a. viduryje. Nedidelė tauta, išsibarsčiusi pakrantės kaimeliuose ir ūkiuose, šimtmečius buvusi atskirta nuo pasaulio, svetimšalių valdoma, kultūrinio atžvilgiu nebuvo labai produktyvi. Tačiau kartu su 1918 metais įgyta nepriklausomybe stiprėjo ir tautinės tapatybės jausmas, islandai pradėjo kurti muzikinės kultūros pamatus. Viena svarbiausių įstaigų buvo Valstybinis radijas (RŠV), įkurtas 1930-aisiais. Tais pačiais metais buvo įsteigta Reikjaviko muzikos mokykla, taip pat suburtas Radijo orkestras, kuris 1950-aisiais tapo Islandijos simfoniniu orkestru. Kasmet šis orkestras surengia keletą koncertų Reikjavike, ne kartą gastroliaavo kitose šalyse, yra išleidęs nemažą geros kokybės įrašų, kuriuose skamba islandų ir pasaulinės klasikos kūriniai. 2008 metais šis orkestras buvo nominuotas *Grammy* apdovanojimui.

KOMPOZITORIAI

Kalbant apie islandų muzikus, reikėtų pradėti nuo Pállio Ísólfssono – Reikjaviko katedros vargonininko, žymaus kompozitoriaus. Vienas garsiausių jo kūrinių – „Parlamento kantata“, parašyta 1930 metais, užsakyta ruošiantis paminėti Islandijos parlamento (*Althing*) tūkstantčio metų sukaktį.

Pállis Ísólfssonas mokėsi vargonuoti pas Karlą Straube Leipcige (1913–1918), 1917–1919 metais buvo Leipcigo Šv. Tomo bažnyčios vargonininko padėjėjas. 1925 metais jis išvyko į Paryžių ir mokėsi pas Josephą Bonnet, vėliau grįžo į Islandiją, kur nuo pat įkūrimo 1930-aisiais iki 1957-ųjų dirbo Reikjaviko muzikos mokykloje, 1930–1959 metais vadovavo Valstybinio radijo Muzikos skyriui, 1939–1968 metais jis – Reikjaviko katedros vargonininkas. Su koncertais aplankė keletą šalių, išleido įrašų. Apie jį rašyta, kad jis buvo tarp penkių geriausių to meto vargonininkų.

1945 metais Ísólfssonui buvo suteiktas Oslo universiteto garbės daktaro vardas, o 1956 metais jis tapo Švedijos karališkosios muzikos akademijos nariu. Pállis niekada nevadino savęs kompozitoriumi, sakė kūręs muziką, nes jos reikėjo. Labiausiai reikėjo vargonų muzikos – tarp jo kū-

Jónas Ingimundarsonas, Kópavoguro miesto kultūros komiteto patarėjas, vienas žinomiausių Islandijos akompaniatorių

riinių vargonams yra keli preliudai, pasakalija, čakona. Jis taip pat rašė muziką simfoniniam orkestrui ir teatrui, dainas solistams ir chorams, yra sukūręs keletą kantatų.

Jónas Leifas iš Islandijos studijuoti į Vokietiją išvyko sulaukęs septyniolikos, o į tėvynę grįžo Antrojo pasaulinio karo metu. Jis įkūrė Islandijos menininkų sąjungą, Islandijos kompozitorių sąjungą ir Atlikėjų autorių teisių asociaciją (STEF). Daug prisidėjo prie Islandijos muzikos atgimimo XX a. šeštajame dešimtmetyje. Filmas apie Leifso gyvenimą „Akmens ašaros“ rodytas daugelyje festivalių. Jo muzika unikali, nepanaši į kitų, remiasi islandų liaudies dainomis ir sagomis. Kompozitorius vadinamas „Islandų muzikos tėvu“.

Thorkellis Sigurbjörnssonas gimė 1938 metais Reikjavike. Mokėsi gimtajame mieste ir JAV (vadovaujamas R. G. Harris, Kennetho Gaburo ir Lejareno Hillerio), vėliau

Reikjaviko trio: Guðny Guðmundsdóttir, viena garsiausių Islandijos smuikininkių ir Islandijos simfoninio orkestro koncertmeisterė, Gunnaras Kvaranas (violončelė), iš Čekijos kilęs Peteris Mate (fortepijonas)

dirbo Reikjavike kaip mokytojas, kritikas ir muzikos laidų vedėjas. Žinomas tarptautiniu mastu kaip pianistas ir kompozitorius. Kūriniai įvairių žanrų ir stilijų, juose derinami iš pirmo žvilgsnio nieko bendro neturintys elementai.

Jónas Ásgeirssonas geriausiai žinomas kaip chorinių ir vokaliųjų kūrinių autorius. 1928 metais gimusio kompozitoriaus kūryba stipriai paveikta liaudies muzikos, jį galima būtų vadinti islandiškuoju Béla Bartóku. Klausantis Ásgeirssonos muzikos, iškyla asociacijų ir su kitu garsiu XX amžiaus kompozitoriumi – Pauliu Hindemithu, nes jis taip pat mėgsta ypatingai pabrėžti antrąjį, ketvirtąjį ir penktąjį intervalus. Jónas Ásgeirssonas mokėsi Reikjaviko muzikos mokykloje, vėliau – Škotijos karališkojoje muzikos mokykloje Glazge ir *Guildhall*'o muzikos mokykloje Londone. Jis ne tik muziką kūrė – buvo ir pedagogas, dėstė Islandijos pedagoginiame universitete, 1996 metais tapo muzikos profesoriumi. Savo pirmiesiems kūriniams įkvėpimo ieškojo senosiose islandų liaudies dainose, – iš tokių galima paminėti keletą jo aranžuotų dainų muzikinėms grupėms ir chorams. Tarp reikšmingiausių jo darbų – opera „Trimo giesmė“ („Þrymskviða“), baletas „Blindisleikur“, „Septynių stygų poema“ styginių orkestrui bei Koncertas violončelei ir ragui. Iš dainų ciklų išskirtini „Juodųjų elfų šokis“ („Svartálfadans“) ir „Gegužės žvaigždė“. Reikjaviko meno festivalyje 1996-aisiais įvyko Jono Ásgeirssonos operos „Galdra Loftur“ („Lofturo burtininkas“) pagal to paties pavadinimo Jóhanno Sigurjónssonos pjesę premjera. Tais pačiais metais kompozitorius buvo išrinktas geriausiu Reikjaviko metų menininku.

Atli Heimiras Sveinssonas, gimęs 1938 metais Reikjavike, fortepijono pamokas pradėjo lankyti sulaukęs dešimties. Reikjaviko muzikos kolegijoje jis mokėsi groti fortepijonu pas Rognvaldurą Sigurjónssoną, diplomą gavo 1957-aisiais. Nuo 1959 metų studijavo valstybinėje Kelno akademijoje – kompoziciją jam dėstė Güntheris Raphaelis ir Rudolfas Petzoldas, instrumentuotę – Berndas Alois Zimmermannas, dirigavimą – Wolfgangas von der Nahmeris, fortepijono specialybę – Hermannas Pillney ir Hansas Otto Schmidtas. Jis taip pat mokėsi privačiai pas Gottfriedą Michaelį Koenigą. Kompozicijos ir teorijos diplomą gavo 1963-aisiais, tais pačiais metais dalyvavo Darmštato vasaros kursuose, kur susipažino su Olivier Messiaenu, Pierre'u Boulezu, György Ligeti ir Bruno Maderna. 1964 metais mokėsi pas Karlheinzą Stockhausena, Henri Pousseur, Christophą Caskelį ir Fredericą Rzewskį, 1965 metais išvyko į Nyderlandus ir mokėsi elektroninės muzikos Bilthovene pas Gottfriedą Michaelį Koenigą. 1972–1983 metais pirmininkavo Islandijos kompozitorių sąjungai, 1976-aisiais gavo Šiaurės tarybos apdovanojimą už *Flute Concerto*. Nuo 1992-ųjų Atli Heimiras Sveinssonas gauna Islandijos parlamento garbės atlyginimą. Kitamet išrenkamas Švedijos karališkosios muzikos akademijos nariu. Vieno naujausių jo kūrinių – Antrosios simfonijos – premjera įvyko Reikjavike 2006 metų birželio 1 dieną.

Gunnaras Reyniras Sveinssonas gimė Reikjavike 1933 metais. 1955–1961-aisiais mokėsi Reikjaviko muzikos mokykloje pas Jóną Thorarinssoną, vėliau – Amsterdamo muzikos mokykloje ir Valstybiniame Utrechto universitete, kur jo pedagogai buvo Tonas de Leeuw (tarti: Lèuvas) ir Léonas Ortelis. Jis dirbo mokytoju, taip pat grojo

Pirmasis pastatas Islandijoje, specialiai suprojektuotas ir pastatytas muzikiniams renginiams. Atidaryta 2000 metais, ši Koncertų salė pasižymi gera akustika, joje telpa 300 žiūrovų. Thorstenno HENNO nuotrauka

džiazo orkestruose, Islandijos simfoniniame orkestre. Gunnaras Reyniras – žinomas kompozitorius, sukūręs dainų solistams ir chorams, vargonų muzikos, tarp kurios nemaža sakralinių kūrinų. Taip pat yra parašęs kamerinės muzikos, džiazo kūrinų, muzikos spektakliams ir kino filmams. Tarp jo vokalinių ciklų – „Iš Gardaro Hólmo dainų knygos“ („Úr söngbók Gardars Hólms“), „Pasitraukimas pagal planą“ („Undanhald samkvæmt áætlun“), „Tonų ir vaizdų eilės“ („Tónmyndaljóð“) ir „Hlér“.

Þórhalluras Árnasonas (1891–1976) mokėsi pūsti trimitą Vokietijoje, Hamburge, vėliau – griežti violončele Karališkojoje muzikos mokykloje Kopenhagoje, vadovaujamas profesoriaus Antono Rüdingerio; paskui vėl grįžo į Hamburgą, kur studijavo pas Emilį Leichsenringą. Iš pradžių Þórhalluras grojo violončele įvairiuose Hamburgo viešbučiuose ir teatruose, taip pat Viurtembergo keleiviniame laive. Hamburge jis gyveno ir dirbo nuo 1921 iki 1931-ųjų, po to grįžo į Islandiją ir pradėjo dirbti Valsybiniame radijuje (RÚV), drauge su Bjarni Bøðvarssonu įkūrė Islandijos muzikų sąjungą (1932). Parašė keletą muzikinių veikalų, kurie nebuvo išleisti, tačiau buvo atlikti radijo programose.

Iš kitų žinomų muzikų galima paminėti Hafliði Hallgrímssoną, Gunnarą Kvaraną, Guðný Guðmundsdóttir, Manuelą Wiesler ir kitus.

Islandijos chorinę muziką geriausiai atskleidžia Kópavogure, Islandijos sostinės Reikjaviko priemiesty, esančioje Kársnesso mokykloje dirbantis choras, energingos choro vadovės Þórunn Björnsdóttir išgarsintas visame pasaulyje. Kársnesso mokykloje šiandien veikia šeši skirtingi chorai, kuriuose dainuoja daugiau nei 200 moksleivių – jų amžius nuo 8 iki 9 metų. Labiausiai žinomas yra *Skólakór Kársness* – jo nariams nuo 12 iki 16 metų. Nuostabiausia, kad toks *Skólakór Kársness* rezultatas pasiektas dirbant su vaikais, kurie nebuvo skirstomi į gabius ir negabius muzikai. Choro repertuarą sudaro daugiausia islandiška muzika. Apskritai Islandijoje rengiamuose koncertuose dažniausiai ir atliekama šiuolaikinė islandiška muzika. Maža, santykinai nedidelė tauta pasižymi stipriu tautinės savimones jausmu, susijusiu ir su muzika, ir su šalies muzikos istorija, kuri skaičiuojama nuo XX a. pra-

džios. Tautinės muzikos paveldas – greta viduramžinio dainavimo kvintomis bei senųjų *rímurų* – suvokiamas ir kaip mūsų laikų muzikos kūryba.

1998 metais Kópavogure buvo atidaryta pirmoji specialiai muzikiniams renginiams suprojektuota ir pastatyta Koncertų salė (*Salurinn*). Neseniai Reikjavike pradėtas statyti išpūdingas Muzikos ir konferencijų centras, tačiau mažai tikėtina, kad dėl finansinės krizės jis bus baigtas artimiausiais metais. Tačiau neabejotina, kad šis centras pradės naują Islandijos muzikos laikotarpį.

Hrafn Andrés HARÐARSON

Iš anglų kalbos vertė **Helmutas ŠABASEVIČIUS**

Literatūra ir šaltiniai

W.H. AUDEN and Louis McNEICE. *Letters from Iceland*. – London: Faber and Faber, 1937, p. 66.

Bjarki BJARNASON. *Sinfóníuhljómsveit Íslands*. – Reykjavík: Sögu-Steinn, 2000.

Hrafn PÁLSSON. *Félag íslenskra hljómlistarmanna 50 ára* Reykjavík: Tónamál, 1982.

Interneto svetainės: <http://www.mic.is/eng/>; <http://12tonar.is/>; <http://www.tonlist.is/>

Tarptautinio Barry Alexanderio vokalistų konkurso (2008, sausis) pirmosios vietos laimėtojos Horn Hrafnisdóttir koncertas *Weill / Carnegie Hall*. Akompanuoja Bénédicte Jourdois. Niujorkas, 2008

